

УДК 37.013.42

ПРОЕКТ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сватенков О.В., Лабузько С.В.

У статті розглядаються психолого-педагогічні характеристики студентства як особливої соціально-демографічної групи та групи ризику торгівлі людьми. Наведено приклад проекту соціально-педагогічної діяльності з профілактики торгівлі людьми у студентському середовищі.

Ключові слова: студентство, торгівля людьми, проект.

Статья посвящена рассмотрению психолого-педагогических характеристик студенчества как уникальной социально-демографической группы и группы риска торговли людьми. Приведен пример проекта социально-педагогической деятельности по профилактике торговли людьми в студенческой среде.

Ключевые слова: студенчество, торговля людьми, проект.

The article deals with psycho-pedagogical characteristics of student youth as a unique socio-demographic group and the risk of human trafficking. In exemplification a socio-pedagogical project on human trafficking prevention among students is described.

Key words: students, human trafficking, project.

Актуальність проблеми. Унаслідок складної економічної ситуації в Україні, значного дефіциту робочих місць на ринку праці широкого поширення набуло явище виїзду громадян з України за кордон до країн далекого зарубіжжя та Російської Федерації з метою працевлаштування. Сезонне, тимчасове працевлаштування або “човникові” поїздки за кордон у непростих економічних умовах перехідного періоду, на жаль, стали чи не основним засобом виживання для багатьох українських сімей. За різними оцінками, протягом року приблизно 5 млн наших співвітчизників перебувають на заробітках за кордоном. За даними експертів, у Росії щороку працюють до 1 млн таких заробітчан, а в “сезонний пік” їх чисельність сягає 3 млн [5].

З одного боку, працевлаштування за кордоном є важливим джерелом формування середнього класу, інструментом включення до міжнародного ринку праці, інтеграції до міжнародної спільноти через розвиток безпосередніх людських контактів тощо. У той же час масова трудова міграція молодих людей має серйозні негативні наслідки. Це й економічні втрати (відсутність надійних механізмів перерахування отриманих за кордоном доходів), і соціально-трудова (дискримінаційні умови праці та її оплати, відсутність правового врегулювання захисту трудових і соціальних прав).

Слід зазначити, що намагання потенційних мігрантів виїхати та працевлаштуватися за межами держави активізує діяльність злочинних груп з

оформлення виїзних документів і переправлення за кордон громадян України з метою їх подальшого продажу.

Останні дослідження, що проводилися в Україні, показали, що найчастіше жертвами торгівлі людьми стають молоді жінки 18–26-річного віку, переважно неодружені, здебільшого з невеликих міст. Стосовно чоловіків, то більшість становлять одружені, віком 31–60 років, що виїжджають з метою заробити гроші за короткий строк для забезпечення належного рівня життя своєї сім'ї. Такий загальний опис осіб, які належать до реальної групи ризику, не виключає можливості потрапляння представників інших демографічних груп до тенет торгівлі людьми [5].

Метою даної статті є визначення психолого-педагогічних характеристик студентства як соціально-демографічної групи та презентація прикладу проекту соціально-педагогічної діяльності, розробленого на основі цих характеристик, що спрямований на попередження торгівлі людьми серед випускників вишів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із груп ризику торгівлі людьми є студенти вузів, зокрема випускники: бакалаври, спеціалісти та магістри. Зупинимося на психолого-педагогічних характеристиках даної соціально-демографічної групи детальніше. За визначенням А.В.Петровського, студентство – це мобільна соціальна група, метою діяльності якої є організована за певною програмою

підготовка до виконання високих професійних та соціальних ролей у матеріальному і духовному виробництві [6, с. 67].

Як особливу соціальну групу, що формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є головним і здебільшого єдиним заняттям, студентство розуміє А.С.Власенко [1, с. 95].

Дослідники студентства як соціальної групи виділяють наступні специфічні соціально-психологічні особливості, властиві студентському віку: згуртованість, суспільна активність, висока інтенсивність спілкування, напружений пошук сенсу життя [6], прагнення до швидкого успіху, бажання незалежності від батьків, недооцінка життя як блага [8], підвищена критичність як до себе, так і до оточуючих, нестійкість у думках, поглядах, переконаннях, прагнення “йти в ногу з часом”, поспішність рішень та вчинків [7, с. 70–73].

Окрім того, І.І.Мечников указує на дві головні відмінні риси юності. По-перше, в юності за нормальних умов життя інстинкт самозбереження виявляється недостатньо. Тому молоде покоління часто ризикує, не піклуючись про наслідки своїх вчинків [8]. Ця особливість студентства як соціальної групи є однією з першопричин того, що студенти стають жертвами торгівлі людьми. Адже молодь дуже критично відноситься до того, що щось дійсно може трапитися саме з ними. “Зі мною такого не станеться”, – так зазвичай кажуть студенти, до яких приходять з лекціями фахівці громадських організацій з протидії торгівлі людьми. Більшість з них не усвідомлює того, що саме молоді люди від 18 до 25 років становлять групу ризику, адже саме вони – майбутні випускники коледжів і університетів – невдовзі зіткнуться з проблемою працевлаштування, хапаючись за будь-яку можливість заробити гроші [3].

По-друге, юності властива деяка природна дисгармонія. Так, бажання і прагнення розвиваються раніше, аніж воля і сила характеру. В таких умовах молодь не завжди здатна подолати деякі надмірні і зайві прагнення та бажання. “Молоді люди, – пише І.І.Мечников, – формують свої вимоги до життя рано, коли ще не здатні судити про реальне співвідношення явищ життя, вони не розуміють, що сил їх недостатньо для здійснення їх прагнень, оскільки воля є однією здібностей людини, що найпізніше розвивається” [8].

Частіше за все, задоволення власних потреб обмежується браком коштів та матеріальною залежністю від батьків. Молода людина мріє про свою цілковиту автономність та хоче показати рідним, що вже достатньо доросла. Це прагнення до швидкого матеріального збагачення та самоствердження дуже часто приводить студента до сумнівних компаній, які пропонують заробити великі гроші за кордоном протягом невеликого проміжку часу, наприклад за літні канікули.

Висока інтенсивність спілкування, що притаманна сучасному студентству, також може бути

причиною їх виділення в окрему групу ризику торгівлі людьми. Адже студенти, самі того не підозрюючи, можуть стати посередниками торгівців людьми та загітувати своїх друзів поїхати за кордон на заробіток, що несе за собою масу негативних наслідків як для здоров'я і свободи, так і життя студентів.

Отже, ознайомившись із соціально-психологічними особливостями студентства, можна говорити про те, що студентство дійсно становить групу ризику торгівлі людьми. Причиною цього є як соціально-економічне становище студентської молоді в нашому суспільстві, так і соціально-психологічні особливості студентства як соціальної групи, що роблять дану категорію населення досить уразливою перед проблемою торгівлі людьми. Можна говорити про те, що ці чинники переплітаються та впливають один з одного. Адже одна з головних проблем студентської молоді на сьогодні – брак місць працевлаштування. Тому студентство непереребрливе у виборі місця заробітку. Відіграють важливу роль і соціально-психологічні особливості даної вікової категорії: неухвалене ставлення до документів, невваженість та поспішність рішень, нецінування свого життя як блага та стереотипність переконань (“Зі мною такого не станеться”).

Підсумовуючи усе вище сказане, можна сказати, що фактори, які зумовлюють виділення студентів в окрему групу ризику торгівлі людьми, можна розділити на об'єктивні та суб'єктивні. До перших відносимо скрутне економічне становище в Україні; недостатню кількість робочих місць для молодих спеціалістів; невисокий рівень заробітної плати порівняно з європейськими країнами та ін.

До суб'єктивних належать:

– по-перше, труднощі та ризику, що пов'язані із пошуком першого робочого місця, нерідко спонукають випускників вишів шукати шляхи заробітку за межами рідної держави;

– по-друге, прагнення до отримання високої заробітної платні для задоволення своїх потреб: купівля рухомого і нерухомого майна, одруження, прагнення відповідати сучасній молодіжній моді;

– по-третє, переконаність у правильності щодо відсутності реальних перспектив власного професійного та особистісного розвитку у рідній країні;

– по-четверте, уявлення про роботу за кордоном як про спосіб легкого заробітку великих грошей.

Якщо подолання об'єктивних факторів лежить поза межами можливостей окремих громадських ініціатив, то подолання факторів суб'єктивного характеру у студентському середовищі може бути здійснено шляхом залучення випускників до профілактичної роботи. Спрямованість такої роботи визначається зазначеними вище факторами і має сприяти: формуванню адекватного уявлення про ризику працевлаштування і роботи за кордоном; поінформованості випускників про можливості працевлаштування в Україні; виробленню умінь та навичок пошуку роботи на ринку праці, зокрема самостійного пошуку варіантів працевлаштування та складання резюме; оволодінню стратегією і тактикою самопрезентації під час співбесіди тощо.

Окреслена вище діяльність соціального педагога є первинною профілактикою торгівлі людьми, оскільки сприяє “формуванню активного,

адаптивного, високофункціонального життєвого стилю, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів" [2].

Ураховуючі актуальні проблеми, однією із можливих форм профілактики торгівлі людьми, об'єктами якої виступають студенти, може бути соціально-педагогічний тренінг як складова частина комплексу заходів у межах реалізації проектів.

Наведемо приклад проекту, що має назву "Безпечне працевлаштування", спрямованого на профілактику торгівлі людьми шляхом інформування студентів-випускників вишів про ризики, що виникають у процесі пошуку роботи.

Метою даного проекту є формування навичок безпечної поведінки при виборі місця працевлаштування студентів IV–VI курсів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Реалізація поставленої мети передбачає досягнення наступних **завдань**:

1) вивчити рівень обізнаності студентів-випускників щодо проблеми торгівлі людьми в Україні та за кордоном;

2) залучити до тренінгової роботи з профілактики торгівлі людьми та формування навичок безпечної поведінки під час пошуку місця працевлаштування студентів IV–VI курсів НДУ ім. М.Гоголя;

3) проаналізувати ефективність проведеної роботи шляхом повторного опитування студентів-випускників НДУ ім. М.Гоголя;

4) узагальнити досвід реалізації проекту шляхом написання аналітичного звіту щодо його підсумків.

Очікуваними результатами проекту "Безпечне працевлаштування" є:

1) формування в учасників тренінгів цілісного уявлення щодо актуальності та сучасного стану проблеми торгівлі людьми;

2) поширення серед представників однієї із груп ризику (студентів вишу) інформації про правила безпечної поведінки під час виїзду на роботу за кордон;

3) ознайомлення студентів IV–VI курсів НДУ ім. М.Гоголя з можливими шляхами пошуку місця працевлаштування в Україні;

4) вироблення в учасників тренінгів умінь та навичок, необхідних для пошуку роботи, а саме: пошук та відбір варіантів працевлаштування, складання резюме, самопрезентація під час співбесіди.

Відповідно до мети проекту "Безпечне працевлаштування" **об'єктами** соціально-педагогічної роботи виступають студенти IV–VI курсів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Дана соціально-демографічна група була обрана як об'єкт роботи внаслідок наступних причин: по-перше, студенти вишів складають групу ризику щодо потрапляння в тенета торгівлі людьми внаслідок актуалізації потреби у пошуку місця працевлаштування та відсутності досвіду подібної діяльності; по-друге, переважну кількість студентів НДУ ім. М.Гоголя становлять студенти, що приїхали із сільської місцевості або ж селищ міського типу, які, за результатами численних досліджень, є найменш обізнаними із ризиками виїзду на роботу за кордон.

Суб'єктами соціально-педагогічної роботи в межах проекту "Безпечне працевлаштування" є викладачі кафедри соціальної педагогіки і

соціальної роботи, а також спеціально підготовлені студенти спеціальності "Соціальна педагогіка і практична психологія" факультету психології та соціальної роботи НДУ ім. М.Гоголя. Виконання ними проектної діяльності лежить у межах їх професійної компетентності та сприятиме: по-перше, якісній реалізації плану заходів, що передбачені даним проектом; по-друге, підвищенню рівня їх професійної компетентності шляхом удосконалення умінь та навичок проведення соціально-педагогічних досліджень та тренінгової роботи.

Реалізація проекту здійснюється за декілька етапів: підготовчий етап, етап реалізації програми дій, підсумковий етап. Кожен з них містить конкретну програму дій, очікувані результати цих дій, відповідальних тощо. Розглянемо детальніше кожен із них.

На підготовчому етапі заплановані:

1) розробка діагностичного інструментарію та вивчення думки об'єктів проекту щодо проблеми торгівлі людьми, їх обізнаності щодо способів пошуку роботи;

2) розробка програми тренінгу, спрямованого на профілактику торгівлі людьми, шляхом надання учасникам інформації про ризики при виїзді за кордон та способи пошуку робочого місця в Україні;

3) залучення та підготовка волонтерів з числа студентів вишу для проведення анкетування, набору груп та допомоги у проведенні тренінгових занять;

4) розробка та друк роздаткової рекламної продукції (буклетів) щодо прав молодих спеціалістів при влаштуванні на роботу для учасників тренінгових занять;

5) закупівля необхідної кількості канцприладдя для повноцінного проведення тренінгових занять, передбачених даним проектом; підготовка приміщення, мультимедійної апаратури тощо.

Результатами здійснення даного етапу мають бути:

1) аналітичний звіт з вивчення ставлення студентів до проблеми торгівлі людьми в НДУ ім. М.Гоголя;

2) підготовка пакету документації, мультимедійної презентації та іншого методичного забезпечення для проведення тренінгових занять:

- створення робочої групи у кількості 10 осіб з числа студентів вишу;

- обізнаність студентів зі строками проведення анкетування та власною роллю у його здійсненні;

- поінформованість волонтерів про власну роль, а також шляхи, форми та методи набору груп для участі в тренінгах, передбачені цим проектом;

- готовність 2 студентів-волонтерів на рівні знань, умінь та навичок до участі в ролі тренера у реалізації заходів проекту;

3) друк не менше 100 буклетів щодо прав молодих спеціалістів при влаштуванні на роботу, готових для використання у тренінгових заняттях;

4) забезпечення необхідними матеріальними ресурсами для повноцінного виконання тренінгової програми.

На етапі реалізації програми дій здійснюється наступна діяльність:

1) поширення інформації серед студентів вишу про реалізацію тренінгової програми, передбаченої даним проектом, та можливості їх участі (час і місце

проведення тренінгів та можливості їх участі (час і місце проведення тренінгів та запис для участі в них) шляхом:

– розміщення інформаційних повідомлень (формат А3) на дошках оголошень навчальних корпусів, факультетів та гуртожитків;

– зустрічі зі студентами керівників студентських профспілкових організацій на факультетах;

– транслявання оголошення про тренінги на моніторах навчальних корпусів;

– розміщення оголошень на сайтах (сайт університету, студентський сайт факультету психології та соціальної роботи, ВКонтакте);

2) проведення тренінгових занять зі студентами вишу, які виявили бажання взяти участь у цій роботі;

3) проведення повторного вивчення думки студентів щодо їх поінформованості про проблему торгівлі людьми та способи пошуку роботи;

4) моніторинг ефективності виконання діяльності, передбаченої робочим планом проекту.

У результаті реалізації даного етапу очікуються:

1) формування тренінгових груп у кількості не більше 25 осіб;

2) здійснення усіх передбачених програмою тренінгів форм роботи;

3) формулювання положень для оцінки результативності здійснення проекту;

4) контроль за ефективністю проектної діяльності та (за необхідності) корегування робочого плану.

Підсумковий етап передбачає:

1) оцінку результативності здійснення проекту та формулювання висновків щодо його реалізації;

2) написання звіту про виконання проекту;

3) представлення результатів роботи в електронних та паперових ЗМІ.

Очікуваними результатами роботи на підсумковому етапі є:

1) формулювання внутрішньої оцінки результатів діяльності, що була передбачена робочим планом даного проекту;

2) підготовка звіту на електронних та паперових носіях;

3) публікація статей про результати здійснення проекту:

– на сайті НДУ ім. М.Гоголя;

– на студентському сайті факультету психології та соціальної роботи НДУ ім. М.Гоголя;

– у газеті “Альма-матер”;

– в інших електронних та паперових ЗМІ.

У межах проекту “Безпечне працевлаштування” передбачається **моніторинг та оцінка ефективності**

соціально-педагогічної роботи, спрямованої на формування навичок безпечної поведінки при виборі місця працевлаштування студентів IV–VI курсів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Моніторинг передбачає систематичний контроль за такими показниками:

а) на підготовчому етапі:

– ставлення студентів до проблеми торгівлі людьми;

– поінформованість студентів про ризики при виїзді за кордон;

– ознайомленість студентів із правилами безпечної поведінки при виїзді за кордон;

б) на етапі реалізації програми:

– кількість бажаючих узяти участь у тренінгах;

– кількість учасників тренінгових занять.

Отримані дані можуть бути основою для:

а) на підготовчому етапі:

– корегування програми тренінгових занять у бік більшої орієнтованості на потреби об'єктів проекту;

б) на етапі реалізації програми:

– корегування заходів щодо набору груп учасників занять;

– корегування часу проведення тренінгових занять.

Внутрішня оцінка результативності здійснення проекту “Безпечне працевлаштування” передбачає аналіз на рівні керівників, відповідальних та учасників проекту наступних показників:

а) динаміка поінформованості студентів НДУ ім. М.Гоголя щодо:

– проблеми торгівлі людьми;

– ризиків при виїзді за кордон;

– правил безпечної поведінки при виїзді за кордон;

б) загальна кількість учасників тренінгових занять.

в) загальна кількість тренінгових занять, що проведені для студентів вишу;

г) наявність/відсутність запитів на розширення тематики тренінгових занять.

Окрім усіх зазначених пунктів, проект обов'язково має містити відомості про матеріальні, людські та фінансові ресурси, що є необхідними для його виконання.

Висновок. Реалізація наведеного вище прикладу проекту соціально-педагогічної роботи з профілактики торгівлі людьми передбачає комплексний характер діяльності, має чітко вибудований план конкретних заходів, кількісну та якісну оцінку результатів діяльності, а також відповідає потребам об'єктів впливу. Саме тому ми вважаємо, що реалізація подібного проекту у вищому навчальному закладі може суттєво знизити ризик потрапляння випускників у тенета торгівців людьми.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури / Світлана Сергіївна Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

2. Горват Л. П. Запобігання торгівлі людьми : інформаційно-методичні матеріали [Електронний ресурс] / Л. П. Горват, О. С. Литвиненко, Т. М. Сурніна та ін. – Луганськ : Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Луганської обласної державної адміністрації ; ОКУ “Луганський обласний центр роботи з жінками”, 2009. – Режим доступу:

<http://sms.lugansk.ua/node/1118>. – Назва з екрану.

3. Довгопол Н. 10 міфів про торгівлю людьми [Електронний ресурс] / Наталія Довгопол. – Режим доступу:

<http://life.pravda.com.ua/technology/2009/02/19/14293/>. – Назва з екрану.

4. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / Ирина Алексеевна Зимняя. – 2-е изд., доп., испр. и перераб. – М. : Издательская корпорация “Логос”, 2000. – 384 с.
5. Левченко К. Б. Соціальна профілактика торгівлі людьми : навч.-метод. посіб. / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. – К. : ТОВ “Агентство “Україна”, 2007. – 352 с.
6. Основы педагогики и психологии высшей школы / под ред. А. Петровского. – М. : Изд-во Московского университета, 1986. – 304 с.
7. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : навч. посіб. для магістрантів та аспірантів / Людмила Григорівна Подоляк, Віктор Іванович Юрченко. – К. : ТОВ “Філ-студія”, 2006. – 320 с.
8. Студенчество как социальная группа [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.rapos.ru/Info/viewtopic.php?p=155&sid=5cdbe77697b8993c19606ad7aaf2d90a>. – Назва з екрану.